

ERSTA
SKÖNDAL
HÖGSKOLA

Institutionen för diakoni,
kyrkomusik och teologi

Författare: Are Kaspersen

Kandidatprogram i teologi

Stockholm vårterminen 2013

Handledare: Rune Larsson

”Den dialogiske Kristus”

**Ledarskap i spänningsfältet mellan kristen partikulär tillhörighet och
religionsöverskridande dialog i Burma 2013**

***”He or she must show the love of the Christian; love of the Christ indeed. /.../
So that they can construct the mutual understanding and the mutual trust, so
that then they can live together; they can enjoy their life together.”***

Interreligiös kristen ledare i Rangoon

Stort tack till Burmas kristna studentrörelse, till Rune Larsson för god handledning, samt till Matilda Tudor, Patricia Tudor Sandahl & Christer Sandahl för uppmuntran och stöd.

Sammanfattning

Studien undersöker och analyserar fenomenet interreligiöst kristet ledarskap inom ramen för den burmesiska staden Rangoons mångreligiösa kontext. Studien är baserad på kvalitativ intervjumetod och informanterna är tre minoritetskristna interreligiösa ledare som intervjuats med fokus på den synbara paradoxen mellan kristen partikulär tillhörighet och religionsöverskridande dialog.

Analysen har genomförts med hjälp av en modifierad form av EPP-metoden (empirisk psykologisk fenomenologisk metod), i vilken det psykologiska perspektivet har ersatts av ett tvärvetenskapligt ledarskapsteoretiskt och religionsteologiskt sådant. Resultatsanalysen pekar på att det undersökta fenomenet kan betecknas som navigation i ett spänningsfält mellan polerna kristen partikulär tillhörighet och religionsöverskridande dialog, samt mellan multipla lojaliteter, som inte upplevs som paradoxal, utan djupt meningsfull, utifrån en primär lojalitet till Gud/Kristus.

Abstract

This study investigates and analyses the phenomenon interfaith Christian leadership within the framework of the Burmese city of Rangoon and its religiously diverse context. The study is based on a qualitative interview method and the subjects, three minority-Christian leaders, have been interviewed on interfaith Christian leadership with a focus on the apparent paradox between Christian particular belonging and interfaith dialogue. The material has been analysed with a modified version of the Empirical Psychological Phenomenological Method, in which the psychological perspective has been replaced by an interdisciplinary fusion of leadership theory and theology of religions. The analysis of the results indicates that the studied phenomenon can be understood as navigation in a voltage field between the terminals of Christian particular belonging and interfaith dialogue, and between multiple loyalties, that is not experienced as paradoxical, but as deeply meaningful, on the basis of a primary loyalty to God/Christ.

Nyckelord: *religionsdialog, religionsteologi, kristet ledarskap, interreligiöst ledarskap, pluralism, Krister Stendahl, Kristna studentrörelsen, Burma*

Keywords: *interfaith dialogue, theology of religions Christian leadership, interfaith leadership, pluralism, Krister Stendahl, World Student Christian Federation, Burma.*

Innehållsförteckning

1. Inledning	1
2. Bakgrund	1
2.1 Interfaith leadership	2
2.2 Ledarskap, kultur & transkulturellt ledarskap	2
2.3 Mångfald & pluralism	3
2.4 Socialt kapital - överbryggat & bundet.....	3
2.5 Religionsdialog - teologi & samhälle.....	4
2.6 Ledarskap – verklighet & mening	4
2.7 Tillämpning & tvärvetenskaplighet	5
2.8 Kontextens & den levda erfarenhetens betydelse	5
2.9 Burma & Kristna studentrörelsen.....	6
2.9.1 Burmas religiösa kontext	7
2.9.2 Kristna studentrörelsen.....	8
3. Syfte & problemställning	9
4. Metod	9
4.1 Val av metoder	9
4.2 Material & urval.....	10
4.3 Etiska aspekter	12
4.4 Insamling av material.....	13
4.5 Analysmetod	14
4.6 Validitet	15
4.6.1 Fenomenologi, hermeneutik & fakta.....	15
4.6.2 Validitetskriterier	16
5. Centrala begrepp & definitioner	16
6. Resultat & analys	18
6.1 Ledarstilar	18
6.1.1 "Auntie"	19
6.1.2 "the Servant"	19
6.1.3 "the Peacemaker"	20
6.2 Fenomenet: interreligiöst kristet ledarskap.....	20
6.2.1 <i>Vad</i> är ifenomenet?	21
6.2.2 <i>Hur</i> är fenomenet?	26
7. Slutdiskussion	27
7.1 Dialogisk kristologi	29
7.2 Regnocentrisk ecklesiologi	30
7.3 Sammanfattning.....	31
Referenser	
Bilaga	

1. Inledning

Under hösten 2012 deltog jag i konferensen Befriande teologiskt forum i Lund och under ett av seminarierna uppstod spontan dialog mellan palestinska och burmesiska kristna gäster om utmaningar mot fredlig samexistens och religionen som resurs inom ramen för deras respektive kontexter. Där och då föddes idén till den här uppsatsen. Jag hade nyligen läst om hur kristna minoriteter i Sydostasien ofta är såväl teologiskt fundamentalistiska som socialt exklusivistiska utifrån upplevelsen av att vara för få för att kunna tillåta interreligiös öppenhet och ömsesidighet av rädsla för att sugas upp av majoritetskulturen, men att där även finns exempel på kristna minoriteter som inte intar en sådan hållning (Eck 2003:177). Här befann jag mig nu bland minoritetskristna ledare från såväl Sydostasien som Mellanöstern som tycktes ge uttryck för såväl ambition som erfarenhet av religionsöverskridande dialog.

I min svenskkyrkliga kontext har tre ämnen debatterats livligt i såväl kyrkligt specifika som bredare medier i landet under de senaste åren; *religiös identitet*, *religionsdialog* och *kristet ledarskap*. Satsningar på religionsdialog applåderas och ses som nödvändiga av en del, medan andra varnar för att den kan bidra till en uttunning av den (egna) religiösa identiteten. På båda sidor ropas efter tydligare kristet ledarskap. Somliga talar till och med om ett vägval (Orrenius i Dagens nyheter 2013-04-21).

Utifrån mina intryck under konferensen har jag närt en undran om inte svaren står att söka i själva dialogen och huruvida erfarenheter från en kontext mycket olik min kan bidra till reflektionen. Under uppsatsförberedelserna har jag fått tillfälle att reflektera över de utmaningar kyrkan står inför på såväl lokal som global nivå, övertygats om dialogens absoluta nödvändighet - såväl inomkyrkligt som interreligiöst - och kommit att artikulera frågeställningen om vad kristet ledarskap i spänningsfältet mellan kristen partikularitet och gränsöverskridande dialog innebär.

2. Bakgrund

Studiens analysmetod applicerar inga teorier på materialet, men betonar forskarens förförståelse, som bör redovisas så uttömmande som möjligt av hänsyn till studiens validitet. (Mer om PPE-metoden under rubriken Metod). Under denna rubrik redovisar jag min teoretiska bakgrund i syfte att såväl motivera studiens relevans, som att söka synliggöra min förförståelse. Studien är inte bara

fenomenologisk, utan även pluralistisk i sin ansats, i det att den utgår från en bejakande tolkning av religiös mångfald. Detta tar sig bland annat uttryck i det teoretiska urval som här presenteras.

2.1 Interfaith leadership

Under inläsningen av litteratur stötte jag på begreppet *interfaith leadership*, som jag utifrån mitt svenskkyrkliga sammanhang förstår som just en kombination av de tre tidigare nämnda debattfrågorna; religiös identitet, dialog och ledarskap. Vid en googling på begreppet interfaith leadership handlar flertalet träffar om formella religiösa ledares interreligiösa sammanslutningar och dialog samt om utbildningar och kurser för dessa (googling 2013-03-22). President Obamas rådgivare Eboo Patel, som är religionssociolog och grundare av interreligiösa ungdomsorganisationen Interfaith Youth Core, som han uppger troligen vara Nordamerikas största interreligiösa organisation (Patel 2012:72) använder sig flitigt av begreppet i publikationer och föredrag (se Brodeur & Patel 2006 samt Patel 2012) syftande inte så mycket till den mer allmänt vedertagna föreställningen om formella religiösa ledare i dialog med varandra, som till initiativtagare och ledare för olika interreligiösa projekt, med fokus på praxis och unga människor som agenter. Diana Eck varnar för att en dialog som stannar vid de formella samtal som stundtals initieras mellan religiösa auktoriteter löper risk att endast bli symbolisk och inte generera de verktyg för relationsbygge som behövs för att överbrygga mångfaldens isolerade religiösa öar (Eck 2003:198).

2.2 Ledarskap, kultur & transkulturellt ledarskap

Ledarskapsforskaren Geert Hofstede anser att överföring av organisationsteorier över kulturella gränser är möjlig, men medför fara, då idéer om planering, motivation och målsättning är kulturellt specifika och reflekterar olika länders partikulära system av värderingar, vilket kan innebära att det som fungerar inom en viss kontext inte nödvändigtvis gör det i en annan. Maslows välkända behovstrappa rangordnar exempelvis självförverkligande som människans högsta mål, men det finns forskning som indikerar att endast nordamerikaner följer modellens hierarkiska ordning. (Hackman & Johnson 2009:97) Ett annat exempel är det sydafrikanska begreppet ”ubuntu” som översätts (från språket zulu) ungefär ”en person är en person genom andra personer” och som bygger på ett sätt att förstå makt som skiljer sig avsevärt från många västerländska perspektiv. Samtidigt är alla konstateranden av kulturella skillnader generaliseringar och i exempelvis USA, som vanligen uppfattas som en mycket individualistisk kultur, finns även grupper (bl.a. religiösa sådana) med mer kollektivistiska förhållningssätt. (ibid 161)

Graen & Hui (1999) har argumenterat för att alla ledare borde sträva efter att bli ”trans-kulturella ledare” med förmågan att lära sig transcendera den egna barndomens kulturella socialisering, att respektera olika kulturer, bygga kulturöverskridande partnerskap baserade på ömsesidig tillit, respekt och förpliktelse, att aktivt engagera sig i trans-kulturell problemlösning av konflikter och att bidra till nya kulturer kring projekt, nätverk och övergångsorganisationer. (Jackson & Parry 2011:68) Det faktum att det idag inom ett och samma kvarter kan rymmas en mängd olika kulturer, och att hela kontinenters spänningar och konflikter kan finnas representerade på vitt skilda lokala platser (Wirén 2005:47) ger tyngd åt strävan att försöka definiera ett ledarskap med förmåga att föra samman individer från olika nationella och kulturella kontexter, på ett produktivt och etiskt sätt utan att en enskild grupp dominerar, och detta drar även till sig avsevärt intresse från ett antal ledarskapsforskare. Jackson & Parry uppmärksammar att denna strävan har kommit att bli akut i ljuset av ett bredare erkännande av att de globala problemen har överskridit den kapacitet som existerande ledarskapsstrukturer innehar. (Jackson & Parry 2011:68)

2.3 Mångfald & pluralism

I dag föds vi bokstavligen in i sammanhang som präglas av interreligiös interaktion och för de flesta av oss existerar inte längre föreställningen om en religiöst homogen värld (Patel 2012:155).

Mångfald har definierats som det faktum att människor med olika bakgrunder lever nära inpå varandra, och många platser som kännetecknas av mångfald delar erfarenheter av allvarligt interreligiöst våld. *Pluralism* har definierats som ett positivt engagemang av mångfald och kan i kontexter som kännetecknas av mångfald anses vara en bedrift som innebär starka gränsöverskridande sociala anknytningar. (ibid 70-71)

2.4 Socialt kapital - överbyggat & bundet

Sociologen Robert Putnam har konstaterat att barn växer upp säkrare, mer hälsosamt och bättre utbildade i områden där nivåerna av socialt kapital är höga. Människor lever längre, lyckligare liv och såväl demokratin som ekonomin fungerar bättre på sådana platser (Patel 2012:75). Hans forskning har uppmärksammat att *socialt kapital* ligger på en lägre nivå i områden som kännetecknas av religiös mångfald, vilket bland annat tycks resultera i lägre tilltro till sina grannar. Han skriver att det enda som människor i områden kännetecknade av mångfald tycks göra mer (än andra) är att sitta hemma och titta på tv. Civilsamhällen som kännetecknas av mångfald och '*bundet*' *socialt kapital*, med den höga nivån av misstro mellan olika grupper som det innebär, löper risk att bli konflikt- eller krigshärdar. (ibid)

'Överbryggat' *socialt kapital* däremot, höjer inte bara nivåerna av ett samhälles sociala kapital, utan inverkar även gynnsamt på dess sociala sammanhållning. Det kan manifesteras i form av olika religiösa grupper som exempelvis samverkar i organiserandet av volontärprogram som inte bara inverkar gynnsamt på det bredare samhället, utan även får den viktiga effekten att människor från skilda bakgrunder uppmuntras till gott samarbete. (Patel 2012:76) I en indisk studie ställde sociologen Ashutosh Varshney frågan "Varför exploderar en del indiska städer i interreligiöst våld när andra håller sig lugna under liknande omständigheter?" Svaret är att städer där det finns samhällsengagerade interreligiösa sammanslutningar med förmåga att överbrygga förblir fridsamma i tider av spänning mellan olika grupper, medan inbördeskrig bryter ut i de städer som saknar sådana sammanslutningar. (ibid) Putnam & Campbell visar upp starkt statistiskt stöd för principen att människors syn på en hel religiös grupp blir mer positiv genom en god och meningsfull relation, ofta tillkommen inom ramen för en gemensam aktivitet, till om än bara en medlem av, gruppen. Deras data ger även starkt stöd för det faktum att relationen till en medlem av en annan religiös grupp inte bara genererar en mer positiv attityd till gruppen ifråga, utan även till andra religiösa grupper. (Patel 2012:77-78)

2.5 Religionsdialog - teologi & samhälle

Religionsvetaren Diana Eck pekar på de för vår framtid kritiska vägval som står mellan olika sätt att respondera på mångfalden och ställer beslut att, utifrån en negativ tolkning av mångfalden, betona det slags identitet som isolerar etniska och religiösa grupper från varandra, mot värderandet av en bredare identitet som för olika grupper in i äkta relationer med varandra, utifrån en positiv tolkning av mångfald (Eck 2003:43). Hon definierar globalt ömsesidigt beroende som vår tids stora utmaning och lyfter fram *religionsdialogen* som en nödvändighet för att tillsammans kunna arbeta med frågor vi inte kan lösa själva (ibid xviii).

Frågan till oss som *samhälle*, menar hon, är hur vi som medborgare kan bygga upp mångreligiösa samhällen i vilka våra olikheter alltmer får utgöra själva källan till vår styrka och kreativitet, medan den *teologiska* frågan är hur vi som kristna, judar eller muslimer kommer att resonera kring vår egen tro i relation till våra grannars. Samtidigt understryker hon att vårt ökade engagemang med varandra i samhället mycket väl kan förse oss med kontexten till ett nytt och transformerande teologiskt tänkande. (ibid xi)

2.6 Ledarskap – verklighet & mening

Ledarskapsforskarna Jackson & Parry hävdar att det aldrig varit så angeläget att studera ledarskap

som nu och att intresset för fältet är större än någonsin tidigare. Ledarskap ses överlag som såväl problemet som lösningen på en mängd samtida frågor. (Jackson & Parry 2011:9) Författaren Max DePree har hävdade att ”en ledares första uppgift är att definiera *verkligheten*” (Patel 2012:xxvi) och Hackman & Johnson, som betraktar ledarskap som en framförallt kommunikationsbaserad aktivitet (Hackman & Johnson 2009:21), menar att ett av de primära sätt på vilket ledare gör detta är genom ”storytelling”, dvs genom att ge ramverk i form av berättelser som hjälper deras efterföljare att förstå världen, sig själva och andra grupper, samt identifiera och lösa problem (ibid 23).

Patel pekar på hur de frågor som idag diskuteras vid teologiska högskolor kommer att forma religiösa människors identiteter över kommande generationer (Patel 2012:128). För honom är den för interreligiöst ledarskap viktigaste egenskapen en förmåga att bygga relationer mellan olikheter och att förmedla berättelser om dessa relationer som inspirerar andra att göra detsamma (ibid 98). Jackson & Parry menar att en av ledarskapets nyckeluppgifter är att definiera den omgivande situationen eller kontexten för en grupp på ett sådant sätt att det motiverar gruppen att uppnå ett visst mål och omnämner ”handhavande av *mening*” (”management of meaning”) som den process genom vilken ledare strävar efter att ena sin tolkning av situationen med sina efterföljares (Jackson & Parry 2011:62).

2.7 Tillämpning & tvärvetenskaplighet

Ledarskapsforskare har alltid understrukt vikten av att erkänna dess *tillämpade* och *tvärvetenskapliga* natur, främst utifrån det faktum att man vill göra skillnad genom att befrämja en bättre förståelse av ledarskap i syfte att bidra till bättre ledarskap i praktiken. Samtidigt har det som åstadkommit inte varit så tillämpat eller tvärvetenskapligt som man kanske skulle önskat (Jackson & Parry 2011:10-11). De pekar på hur olika fält kan bidra med andra förhållningssätt och frågor till ledarskapsstudiet, som ännu tenderar att domineras av psykologi och till viss del av sociologi, men ser även tecken på hur fältet förgrenar sig och blir mer mottagligt för en större bredd av såväl kvantitativ som kvalitativ forskning (ibid 11). James MacGregor Burns har uppmärksammat två slående nya framsteg inom fältet, av vilka det ena är ledarskapsforskningen som tvärvetenskaplig ambition och dess ömsesidiga vitaliserande effekt i relation med andra fält, och den andra är dess internationalisering, vilket han menar ofrånkomligen kommer att förflytta teorin från dess överdrivna amerikanska emfas och bias i såväl teoretisk reflektion som praktisk tillämpning inom olika kontexter (ibid).

2.8 Kontextens & den levda erfarenhetens betydelse

Eftersom teologin inte kan isoleras från sin *kontext* kommer dess tolkningar (av religiös mångfald) att få sociala och politiska konsekvenser menar Eck (Eck 2003:170), som även påpekar att frågorna inte huvudsakligen är frågor om religiösa system, utan om hur människor av olika konfessioner kommer att interagera med varandra (ibid 138). Hon menar vidare att vårt teologiska och etiska tänkande aldrig kan äga rum i ett vakuum, utan att vi behöver engagera oss i interreligiöst utbyte (ibid18) och att den mest tilltalande och viktiga dialogen är den som uppstår i våra vardagliga *levda erfarenheter*, vilket hon benämner ”livets dialog (”the Dialogue of Life”). Religionsdialogen, såväl den avsiktliga och formella som förs inom Interfaith-rörelsen, som den informella interreligiösa dialog som uppstår inom ramen för daglig konversation i gathörnet, är just den kontext ur vilken kristna måste söka en ny förståelse idag, skriver hon (ibid 16) och kritiserar religionsteologisk litteratur för att oftast vara schematisk genom att rada upp olika kristna lösningar på pluralismens ”problem” (ibid 15).

Kajsa Ahlstrand skriver i Svenska kyrkans religionsteologiska samtalsunderlag ”Sann mot sig själv – öppen mot andra” om hur religionsteologin under det senaste decenniet har utvecklats från reflektion över frågor om hur kristen teologi exempelvis hanterar frälsning i förhållande till andra religioner, till reflektion över interreligiös diapraxis och att religionsteologin då blir en form av kontextuell teologi grundad i möten mellan människor från olika religiösa bakgrunder (Ahlstrand 2011:11). Samtidigt som hon ser en risk för att sådan reflektion bortser från viktiga teologiska grundförutsättningar (Ibid) anser hon att religionsteologi som inte står i dialog med levd religiös erfarenhet tappar relevans för en kontext i vilken människor med olika religiösa tillhörigheter de facto lever och verkar tillsammans (Ahlstrand 2011:27).

Annika Wirén gör i sin magisteruppsats ett försök till konstruktion av en lokalt anpassad pastoralteologi för Spånga församling i den mångkulturella stadsdelen Rinkeby, i vilken hon med egna ord tar ”verkligheten och gör teologi av den”.(Wirén 2005:82) och Tobias Nellvik har i sin kandidatuppsats ”En modern folkkyrka” analyserat den svenskkyrkliga självförståelsen inom det religionsdialogiska samarbetet Guds hus i Nacka församling utifrån ett religionsteologiskt perspektiv, och drar slutsatsen att dess religionsteologi i synnerhet är en kontextuell och erfarenhetsgrundad sådan (Nellvik 2013:3).

Pastoralteologen Robert Dale betonar att inte (heller) ledarskap utövas i teorin, utan i konkreta situationer utifrån verkliga värderingar (Dale 1986:14) och i linje med Ahlstrands betoning av att religionsdialog aldrig kan utövas i ett vakuum (Ahlstrand 2011:29), lyfter Jackson & Parry fram hur

den plats och tid inom vilka ledarskap utövas influerar på vilka sätt ledare och följare samproducerar ledarskapet (Jackson & Parry 2011:61). Kontexten inverkar även på *varför* ledarskap görs och i vilka syften och de föreslår att frågorna ”när?” och ”var?” bör ges mycket mer framträdande plats i studiet av ledarskap genom att föra in kontext i analysen. (ibid 62)

2.9 Burma & Kristna studentrörelsen.

Det mesta av den ledarskapsforskning som finns att tillgå har genomförts inom en nordamerikansk kontext (Jackson & Parry 2011:68), men alltför forskare försöker att vidga sina empiriska nät. Samtidigt kan alla forskare sägas vara produkter sina specifika kontexter (ibid 69) vilket självfallet gäller även för denna studie. Liksom informanternas värderingar kan antas styra deras trosföreställningar, antaganden och beteenden i utövandet av ledarskap (ibid 70), styr även mina vad jag valt att fokusera på i studien och hur jag studerar det. Därav är min ambition att inte bara redogöra så uttömmande som möjligt för min egen förståelse, utan att också kortfattat söka illustrera den nationella och kyrkliga kontext inom vilken informanterna lever och verkar, liksom något om den globala studentrörelse de (och jag själv) är engagerade i; såväl inom våra partikulära nationella och lokala kontexter som transnationellt i samband med möten och utbyten. Denna studie kan till dels förstås som en del i detta globala engagemang i ekumenisk och interreligiös anda.

2.9.1 Burmas religiösa kontext

Burma är ett av världens fattigaste länder och styrdes länge av en militärregim som tog makten 1962 och som inte tolererade någon form av opposition. Efter en brutal massaker på demonstranter 1988 hölls ett fritt val 1990, som vanns med stor majoritet av den demokratiska oppositionen. De tilläts dock aldrig regera och dess partiledare Aung San Suu Kyi sattes i en mångårig husarrest. Sedan 2011 har vissa reformer skett och 2010 hölls ett val, som dock bojkottades av landets demokratirörelse. Aung San Suu Kyi, som av en stor del av landets befolkning uppfattas som dess rättmätiga ledare, släpptes strax efter detta val, liksom ett stort antal andra politiska fångar under de senaste åren. Flera hundra är dock fortfarande fängslade och grova övergrepp mot mänskliga rättigheter fortsätter att begås, bland annat genom systematiska våldtäkter från militärens sida. Flera eldupphör-avtal har tecknats mellan regeringen och olika etniska grupper, men flera strider fortgår ute i landet. (<http://www.burmakommitten.org/om-burma/>)

Under de senaste åren har förvisso militärregimen ersatts av ett till dels civilt styre, historiska reformer har ägt rum, medicensuren har avskaffats och Aung San Suu Kyi sitter i parlamentet, men när det kommer till mänskliga rättigheter, etnisk diskriminering och väpnade konflikter anser många

observatörer att utvecklingen under det senaste året gått åt fel håll

(http://www.svd.se/opinion/brannpunkt/eu-maste-stalla-krav-pa-regimen-i-burma_8109834.svd) De senaste åren har även präglats av antimuslimskt våld, etnisk rensning och övergrepp, och organisationen Human Rights Watch uppgav den 22 april att ca 200 personer mördats och ca 125 000 människor drivits på flykt under förra året. Under de två veckor under vilka studiens intervjuer genomfördes mördades (minst) 43 personer, fem moskéer brändes ned och ca 12 000 människor blev tvungna att lämna sina hem och söka tillflykt i flyktingläger i samband med en massaker mot muslimer i staden Meiktila. (http://expo.se/2013/fortsatt-vald-mot-muslimer-i-burma_5871.html)

I landet lever 135 olika etniska grupper och Burma är vitt omtalat som en etnisk smältdegel. År 2002 uppskattades antalet invånare uppgå till 52 miljoner, fastän ingen faktisk folkräkning gjorts sedan 1983. 89.3% av befolkningen antas vara buddhister, 5.6% kristna, 3.8% muslimer, 0.5% hinduer och 0.2% animister. Den religiösa och kulturella mångfalden har såväl historiskt som i nutiden försvårat nationell solidaritet och varit en källa till konflikter. (Ngun Ling 2004:11)

Kristendomen kom först till Burma med katolska missionärer på 1600-talet, som dock drog sig tillbaka på grund av svårigheter, och en permanent kristen närvaro i landet etablerades först under 1700-talet av baptister. Trots denna tidiga början, betraktas kristendomen fortfarande av många som främmande och icke-burmesisk, med rötterna i väst, och kristen mission har ofta väckt obehag och misstänksamhet från buddhistiskt håll. (Ngun Ling 2004:preface av Anna May Say Pa). Många har hävdats att buddhismen i Sydostasien inte bör förstås ”bara” som en religion, utan även som en enande socio-kulturell faktor och en politisk kraft (Ngun Ling 2004:4). Burma beskrivs av teologen Samuel Ngun Ling som en unik kontext där två världsreligioner; buddhismen och kristendomen, samt två världskulturer; öst och väst, möts och interagerar (Ngun Ling 12). Många burmesiska buddhister betraktar därav kristendomen och kristna människor som främmande element, knutna till västlig kulturimperialism (ibid 13), och det faktum att så många samfund och organisationer växt fram i landet har gjort att olika former av politiska och religiöst diskriminerande restriktioner utfärdats. Den spänning som uppstått till följd av detta har medfört att interreligiösa initiativ varit försiktiga och begränsade till sin omfattning, och främst ägt rum mellan individer och mindre grupper (ibid 14).

2.9.2 Kristna studentrörelsen

WSCF (World Student Christian Federation) är enligt den officiella hemsidan ”en global federation av kristna studentgrupper” som ”är ekumenisk, välkomnar människor från alla kristna traditioner

och uppmuntrar till dialog mellan studenter” från dessa. De lokala och nationella grupper som federationen utgörs av kallas allmänt för 'Student Christian Movements' eller 'SCMs'.

(http://www.wscfglobal.org/who_r_v.php)

Since its founding in 1895, the passion, love and spirit of justice of WSCF's young leadership has kept it a maker of history in countless people's movements, churches and political spheres. Today WSCF continues as the foremost leader in ecumenical formation for Christian students and youth in more than one hundred national movements across the globe. Throughout Africa, Asia-Pacific, Europe, Middle East, Latin America and Caribbean and North America, WSCF's 2 million young women and men lead at the radical edge of their cultures, challenging their peers to a greater understanding of their Christian commitment and to the work of upholding justice, peace and the fullness of life for the whole of God's creation.

(<http://www.wscfglobal.org/>)

Utifrån mina erfarenheter i Sverige av möten och dialog med representanter för Burmas kristna studentrörelse var mitt intryck innan studien tog sin början att studentrörelsen är en av de grupper som engagerar sig interreligiöst i landet, vilket bekräftades och stärktes väl på plats i Rangoon.

Mot den bakgrund som här tecknats anser jag att det finns goda belägg för att studera fenomenet interreligiöst kristet ledarskap utifrån minoritetskristna interreligiösa ledares levda erfarenheter av kristet ledarskap och religionsdialog i Burma.

3.Syfte och problemställning

Studiens syfte är att undersöka fenomenet *interreligiöst kristet ledarskap* utifrån minoritetskristna och religionsdialogiskt aktiva ledares levda erfarenheter inom ramen för en mångreligiös samhällskontext. Utifrån ett tvärvetenskapligt ledarskapsteoretiskt och religionsteologiskt perspektiv kommer jag att försöka blottlägga fenomenets struktur utifrån ett fokus på hur informanterna hanterar paradoxen mellan kristen partikulär tillhörighet och religionsöverskridande dialog..

Studiens operationella frågeställningar är:

Hur erfar informanterna:

Interreligiöst kristet ledarskap som partikulärt kristet?

Interreligiöst kristet ledarskap som (religionsöverskridande) dialogiskt?

Interreligiöst kristet ledarskap som paradox mellan partikulär kristen tillhörighet och religionsöverskridande dialog?

4. Metod

4.1 Val av metoder

Hans-Gunter Heimbrock skriver i International Journal of Practical Theology om fenomenologi som teologisk metod:

Phenomenology offers key concepts and research strategies for research on "living religion" beyond conventional social and theoretical limits of religious research. To use phenomenological methods within empirical theology invites theological reflection on essential notions, principles and assumptions that are at stake in empirical sciences, such as reality, praxis, action, objectivity, validity and life. Likewise this leads to a new and enlarged model for interpreting faith. (Heimbrock 2005:273-299)

Fenomenologisk metod kan därmed anses tjäna studiens syfte att analysera informanternas levda erfarenheter för att bidra till en fördjupad förståelse av det undersökta fenomenet.

Steinar Kvale konstaterar att styrkan i intervjun som forskningsmetod är ”*dess privilegierade tillträde till intervjupersonernas vardagsförståelse*” (Kvale 1997:262), vilket även det passar studiens intention att undersöka levda erfarenheter bra. Judith Bell tar upp intervjuens förmåga att följa upp frågor och undersöka motiv och känslor som en av dess fördelar (Bell 2010:161), vilket rimmar väl med intentionen att inte bara registrera åsikter, utan söka få tillgång till informanternas upplevelser av sina erfarenheter. Jag har valt att använda mig av halvstrukturerade livsvärldsintervjuer, som enligt Kvale har till syfte ”*att erhålla beskrivningar av den intervjuades livsvärld i avsikt att tolka de beskrivna fenomenens mening*” (Kvale 1997:13). Eftersom studien genomförts i ett annat land har det varit en tillgång att kunna klargöra och stämma av utsagorna med informanterna inom ramen för själva intervjuerna. Intervjuer som metod är tidskrävande (Bell 2010:161) och inte minst transkriberingen av materialet har upptagit avsevärd tid, men har samtidigt varit väl värt mödan.

4.2 Material & urval

Materialet utgörs av tre stycken ca en timme långa semistrukturerade intervjuer. För att få bättre och mer aktuell bakgrundskunskap (Kvale 1997:15) om den omgivande kontexten än vad jag i Sverige kunnat läsa mig till, liksom till grund för formulering av frågeställningar och utformning av intervjuguide har jag dessutom genomfört två ostrukturerade intervjuer med två äldre, etablerade kristna auktoriteter och teologer inom burmesisk religionsdialog. Under de två veckor jag vistats i Rangoon har jag även spenderat tid med delar av den kristna studentrörelsen, vilket gett upphov till många goda samtal och insikter (ibid 92). Dokumentationen av dessa samtal förvaras i sin helhet

hos författaren.

Informanterna är till antalet tre, vilket beror på studiens ringa omfattning, och är kristna med (olika) kopplingar till Kristna studentrörelsen. Två av dem är baptister och en är romersk-katolik. En av dem är kvinna och två är män. Alla tre är födda och uppvuxna i Burma, men bara en av dem tillhör den etniska gruppen burmaner (landets etniska majoritet), medan de andra två tillhör etniska minoritetsgrupper. En konsekvens av detta är att den förstnämnda informantens modersmål är burmanska, medan de två sistnämnda även talar sina respektive minoritetsspråk. Två av informanterna är runt 40 år gamla, medan den tredje är 20. Samtliga har påbörjat eller avslutat en högre utbildning vid landets mest ansedda högskola Myanmar Institute of Theology, som ger både teologisk och samhällsinriktad utbildning. (Det är inte ovanligt att där läsa teologiska kurser utan avsikt att bli pastor.)

Jag har fått hjälp av representanter från Burmas kristna studentrörelse med urvalet av informanter och mina kriterier har varit att individerna ifråga inte skulle vara ledare i egenskap av etablerade auktoriteter, utan interreligiöst engagerade kristna individer med inflytande, som agerar förebild, motiverar och inspirerar i sina respektive kristna sammanhang. Min ursprungliga intention att intervjua *unga* ledare försvårades av det faktum att terminen nyligen avslutats vid Rangoons högskolor och många studenter därmed befann sig i andra delar av landet. Även olika uppfattningar om vad en ledare är bidrog till det faktum att de tilltänkta informanterna till en början samtliga var i fyrtioårsåldern. Tanken var initialt att ha en spridning beträffande sysselsättning och att inte enbart intervjua präster och pastorer. Resultatet blev emellertid att ingen av informanterna var detta, eftersom den pastor som tillfrågats ställde in med kort varsel. Efter intervjuernas genomförande ser jag detta faktum med positiva ögon, då det tjänar den bredare definition av fenomenet interreligiöst ledarskap som jag utgått från och därmed kan antas bättre bidra till förståelsen av fenomenet.

Ersättaren fann jag under ett av Kristna studentrörelsen arrangerat fredsseminarium och jag kunde efter att ha konsulterat mina kontakter vid Burmas kristna råd, konstatera att han passade väl in på studiens huvudsakliga urvalskriterier. Den åldersmässiga spridningen är oavsiktlig och en ytterligare konsekvens av detta. En tredje konsekvens är att den tänkta avgränsningen till baptister även innefattar en katolik.

En oförutsedd variabel, som blev synlig i samband med informella samtal med informanterna efter det att intervjuerna avslutats, är det faktum att de alla har erfarenheter av såväl buddhistisk som

kristen praktik och tillhörighet. En av informanterna växte upp med en (buddhistiskt fostrad) ateistisk förälder och en kristen förälder, har både buddhistiska och kristna släktingar och är gift med en buddhist. En annan informant är uppvuxen som buddhist, men har i vuxen ålder konverterat till kristendomen, medan en tredje växt upp med en kristen och en buddhistisk förälder, samt bott tillsammans med en nära muslimsk vän, och kan därmed sägas ha erfarenhet av tre olika religiösa praktiker. Samtliga informanter uppgav att de själva aktivt valt sin religiösa tillhörighet. Detta faktum har med största sannolikhet haft en avsevärd inverkan på informanternas utsagor.

En komplikation av betydelse för intervjuerna var att den engelskspråkiga nivån var låg hos två av informanterna. I det ena fallet löstes detta genom att anlita en kollega som tolk och i det andra fallet genomfördes studien ändå, med existerande språkliga begränsningar, vilket fick till följd att den blev mer tidskrävande, då ord och begrepp behövde klaras ut under vägen. Såväl bruket av tolk som språkliga begränsningar kan antas ha påverkat samtalen. En ytterligare komplikation var att samtliga intervjuer fick genomföras i rum där andra rörde sig, trots mina uttryckliga önskemål om avskilda rum. Även detta kan antas ha påverkat materialet, men i båda fallen har jag bortsett från dessa komplikationer i analysen och stannar vid att omnämna dem under denna rubrik. Etiska aspekter av detta faktum tas upp under rubrik 4.3.

4.3 Etiska aspekter

Informanterna kontaktades telefonledes av anställda på Burmas kristna studentrörelse och tillfrågades den vägen om de ville delta i studien. De informerades då, och initialt vid intervjutillfället, kortfattat om att intervjun skulle handla om interreligiöst kristet ledarskap. Efter intervjuernas avslutande pratade vi mer om studiens syfte, som även blev tydligare för dem under intervjuns gång. (Kvale 1997:108 & 119) Innan intervjuerna började berättade jag även kort om hur den skulle gå till, att deras namn inte skulle tillkännages i studiens presentation (ibid 109), att studien var frivillig och att de när som helst kunde avbryta om de så önskade. (ibid 107) Även det faktum att kollegor eller kamrater rörde sig i rummen (som informanterna själva valt ut) togs upp innan intervjuernas början. Efter att jag försökt åstadkomma avskildhet men misslyckats, fick jag informanternas försäkran om att det var okej, och att vi kunde genomföra intervjuerna under dessa omständigheter. I fallet då en tolk anlätades, skedde detta på informantens egen begäran och han valde själv personen ifråga. Båda dessa omständigheter skedde på bekostnad av informanternas anonymitet, så även om de är anonyma inom ramen för uppsatsen, förminskades konfidentialiteten i deras egna sammanhang. Framförallt en av intervjufrågorna, som berörde kärleksrelationer över religionsgränser, kunde innan antas vara känslig i andra personers närvaro, men jag valde att utgå

från deras försäkran om att sådan närvaro inte utgjorde något problem.

De svaga kunskaperna i engelska innehar också en etisk aspekt i det att de förstärker den maktobalans som redan finns mellan intervjuare och informant (Kvale 1997:13). Jag försökte kompensera detta i viss mån genom närvaro, förståelse och lyhördhet för vad informanterna sade (ibid 120.) Det faktum att informanterna innan vi möttes kände till att jag tillhör Svenska kyrkan och är vice ordförande för Sveriges kristna studentrörelse bidrog förmodligen till trygghet och öppenhet i situationen, då båda dessa sammanhang i deras kretsar är kända för interreligiöst engagemang, bland annat genom studiemässiga utbyten och andra former av ömsesidiga besök.. Samtidigt kan det antas ha haft en avsevärd inverkan på informanternas bejakande förhållningssätt till religionsdialog under intervjuerna, men mot bakgrund av urvalskriterierna, som förutsatte informanternas interreligiösa engagemang, bedömer jag detta vara av underordnad betydelse för resultatet.

Av konfidentiella hänsyn har jag frångått den ursprungliga ambitionen att presentera de medverkande under en särskild rubrik, då jag bedömt att detta inverkat negativt på informanternas anonymitet. Resultatet har inte verifierats med informanterna (Kvale 1997:105), då jag bedömt att det inte funnits tidsmässiga resurser till att översätta och distribuera uppsatsen till dem. Samtidigt kan det faktum att resultaten endast distribueras på svenska anses vara en positiv faktor för informanternas anonymitet.

4.4 Insamling av material

I insamlandet av intervju-material har jag använt mig av diktafon för att kunna koncentrera mig på ämnet och intervjuens dynamik (Kvale 1997:147). Utifrån det undersökta fenomenets egenhändigt ihopsnickrade arbetsdefinition den paradox mellan partikularitet och dialog som den innehar, har intervjufrågorna konstruerats tematiskt och indirekt utifrån definitionen samt dess paradox och informanternas sätt att resonera kring och hantera den (ibid 35). Frågorna ber informanterna att utförligt beskriva förebilder, erfarenheter och insikter för att på så sätt komma åt andra innebörder än om jag hade bett om informanternas åsikter (ibid 37). Inledningsvis ombes informanterna att referera till Bibeln för att ”värma upp dem” och leda in på intervjuens konfessionella art. Även dessa utsagor har blivit föremål för analys. Avslutningsvis utmanas informanterna att praktisera interreligiöst kristet ledarskap i en föreställd interreligiös konfliktsituation i syfte att ytterligare komma åt deras levda erfarenheter av det undersökta fenomenet.

Jag har använt mig av intervjuguide (se bilaga) och ställde utifrån denna även följdfrågor för att få så exakta beskrivningar som möjligt på de huvudsakliga frågorna, dock med viss frihet och spontanitet i syfte att upprätthålla en öppenhet inför de upplevelser som förmedlades (Kvale 1997:42). Även utifrån min bedömning alltför korta svar ledde i samtliga fall till uppmuntran till fortsatt utveckling av svaren och i de fall jag upplevde dem som för åsiktsmässiga, upprepade eller förtydligade jag min önskan att få ta del av deras upplevelser, känslor och erfarenheter. Frågornas indirekta och cirklande karaktär härrör även ur den fenomenologiska ansatsen att gå bortom direkt upplevda innebörder av fenomenet för att komma åt en förreflektiv nivå av dem (ibid 54)

Intervjuerna resulterade i 47 sidor text, har transkriberats i sin helhet med pausljud, talstöd och osammanhängande meningar. Informanternas olika grader av svårighet med intervjuspråket (engelska) har inneburit att det varit komplicerat att urskilja var meningar börjar och slutar, och jag har i de stycken som kommer att citeras gjort smärre ändringar av hänsyn till läsaren, men har samtidigt inte velat ändra för mycket i det språkliga uttrycket, då jag bedömt att detta kunnat inverka på utsagornas kommunicerade innebörder.

4.5 Analysmetod

Analysen har genomförts med en modifierad form av EPP-metoden (empirisk fenomenologisk psykologisk metod) och dess psykologiska perspektiv har här ersatts av ett tvärvetenskapligt religionsteologiskt och ledarskapsteoretiskt perspektiv i syfte att blottlägga fenomenets generella struktur, såsom det framträder utifrån intervjuerna. EPP-metoden är kvalitativ i det att det material som analyseras (vanligen) är kvalitativt (i detta fall transkriberade intervjuer), att analysen av materialet är av kvalitativ-interpretativ art och att resultaten presenteras i form av en kvalitativ struktur. Metoden är deskriptiv i det att den syftar till att besvara *vad* och *hur* något är, snarare än varför, men analysen stannar inte vid att redogöra för informanternas upplevelser av fenomenet, utan söker alltså blottlägga den struktur som antas finnas implicit i dem (Karlsson 1995:14).

Kunskapsintresset är hermeneutiskt i det att det syftar till att fördjupa förståelsen av det fenomen som undersöks (ibid 17-18) och metoden innebär en strävan efter största möjliga öppenhet gentemot materialet, utifrån antagandet om att begränsningen till en hypotes riskerar att missa relevanta aspekter av fenomenet. Fenomenets struktur blottläggs genom reflektion över upplevelserna ifråga och inga teorier appliceras därför på materialet, men utgångspunkten är att forskaren bär med sig en förförståelse av fenomenet (ibid 16-17), varför jag inledningsvis sökt redogöra för detta så uttömmande som möjligt genom att teckna en omfattande teoretisk bakgrund.

Analysen har genomförts i fem olika steg, varav de fyra första utfördes individuellt för varje specifikt intervjumaterial. Steg 1 innebar att intervjumaterialet genomlästes flera gånger för att få en generell överblick och i steg 2 urskildes centrala meningsenheter, som sedan delades upp i mindre enheter utifrån förändringar i mening och innebörd. Steg 3 utgjordes av analys och tolkning av dessa meningsbärande enheter i syfte att blottlägga deras implicita mening. Även detta gjordes i relation till det specifika materialet i sin helhet, och identifieringen av relevanta aspekter genomfördes i form av pendling mellan del och helhet, varigenom nya aspekter tillkom medan medan otydliga eller irrelevanta sådana sorterades bort. I steg 4 skapades så kallade ”situerade strukturer” (sammanfattningar) av varje analys och i det slutliga och femte steget fördes dessa (situerade) strukturer över till en generell meningsstruktur bestående av fenomenets olika huvudsakliga komponenter. Detta ägde rum genom jämförelse mellan olika aspekter och tillbakablickar på deras respektive intervjumaterial i sina helheter. Analysmaterialet reducerades sedan dels till ett antal huvudsakliga aspekter av fenomenet, som kommer att presenteras under ett antal tematiska rubriker (”vad är fenomenet?”), men reducerades även till en redogörelse för fenomenets process (”hur är fenomenet?”) som presenteras under en egen underrubrik. Sammantagna sammanfattar de olika aspekterna och processen fenomenet interreligiöst kristet ledarskap såsom det trätt fram i analysen av informanternas levda erfarenheter inom ramen för sin specifika kontext.

4.6 Validitet

4.6.1 Fenomenologi, hermenutik & fakta

Fenomenologin avvisar idén om att det skulle finnas objektiva fakta oberoende av ett upplevande subjekt och förstår subjekt och objekt som ofrånkomligen sammanlänkade. Detta innebär dock inte att det skulle vara meningslöst att tala om fakta, men att det alltid implicerar ett upplevande subjekt och att fakta bara kan vara fakta inom en specifik kontext. (Karlsson 125-126)

Traditionell hermenutik syftar till att försöka förstå intentionen hos en författare av en text, eller som i detta fall; informantens intentioner bakom utsagorna i ett intervjumaterial, medan ny hermeneutik avvisar möjligheten att urskilja sådana intentioner, utifrån det fastställda intervjumaterialets autonomitet. Ny hermeneutik gör istället gällande att varje tolkning av ett material äger rum inom uttolkarens historiska och kulturella förförståelse, vilket omöjliggör för henne att positionera sig utanför denna och kunna förstå informantens ursprungliga intentioner bakom materialet. Medan traditionell hermenutik förstår uttolkningen som en treenig dynamik

mellan uttolkare, intervjumaterial och informant, utgår ny hermenutik ifrån att det bara finns en ömsesidig dynamik mellan uttolkare och material. (Karlsson 1995:128)

I EPP-metoden tar analysarbetet sin början i en fixering av informantens upplevelse av ett fenomen, vilket sker i fastställandet av intervjumaterialet. Forskaren uttolkar dels intervjumaterialet genom sin *empatiska läsning*, som syftar till en så korrekt förståelse som möjligt av informantens upplevelse och omständigheter. Detta sker när det kommer till intervjuer redan under själva intervjuens gång, genom att forskaren ställer klagörande frågor, men även utifrån forskarens kännedom om de aktuella omständigheterna. En exakt förståelse ur detta hänseende är omöjlig att fastställa, men den huvudsakliga avsikten är att försöka få till stånd ett så trovärdigt och säkert intervjumaterial som möjligt att utgå ifrån i nästa steg; forskarens *tolkande läsning*. Denna läsning syftar till att blottlägga den mening som genomsyrar informantens utsagor i intervjumaterialet och gör inte anspråk på att korrekt reflektera informantens upplevelse av fenomenet, utan syftar till att öppna upp intervjumaterialet utifrån studiens specifika perspektiv (i detta fall: ledarskapsteoretiskt-religionsteologiskt) och på så sätt komma åt dess implicita struktur. Genom denna läsning är fokus alltså inte längre på subjektets specifika omständigheter, händelser och känslor, utan på att försöka genomlysa materialet utifrån studiens specifika perspektiv. I analysen sker en pendlande rörelse mellan informanternas dokumenterade utsagor om sina tankar, känslor och erfarenheter och en fördjupad förståelse av intervjumaterialet. Den fenomenologiska studien motiveras dock av intentionen att försöka fördjupa förståelsen av det studerade fenomenet, vilket innebär att betoningen ligger på den tolkande läsningen. (Karlsson 1995:128-131)

4.6.2 Validitetskriterier

Säkerställande av tolkningarnas validitet inom ramen för EPP-metoden görs dels genom att titta på hur framgångsrikt forskaren lyckats undvika att överföra sin förförståelse i tolkningen av materialet. Metodens ambition att förhålla sig så öppet och fritt från förförståelse som möjligt i förhållande till materialet kan dock aldrig helt uppnås. Ett andra kriterium är att titta på tolkningarnas *horisontella konsistens*, vilket innebär att varje enskild tolkning bör passa in i den övergripande struktur som blottlagts ur materialets helhet. Det tredje kriteriet kallas *vertikal konsistens* och handlar om överensstämmelse mellan en viss tolkning och en högre, ontologisk tolkning av det studerade fenomenet. Validiteten handlar alltså i detta sammanhang om att tolkningarna bör vara de mest plausibla i förhållande till de ovan nämnda kriterierna, då metoden är hermeneutisk och inte tillhandahåller några verktyg för att kunna bevisa tolkningars fakticitet. (Karlsson 1995:131-132)

5. Centrala begrepp & definitioner

Burma

Jag refererar i studien genomgående till landet som Burma, fastän det officiella namnet numera är Myanmar. Detta utifrån sympati med landets demokratiörelse som föredrar det förstnämnda. Enligt samma princip använder jag Rangoon (och inte Yangon) för att referera till den tidigare huvudstaden (regeringen utnämnde nyligen en ny huvudstad).

Interreligiös

Begreppet interreligiös betecknar här olika former av interaktion mellan religiösa individer och grupper. Interaktionen kan vara av såväl konstruktiv som destruktiv art, men betecknar till skillnad från begreppet samexistens ömsesidig aktivitet.

Kristen

Begreppet kristen används här omväxlande i vid och snäv mening för att beteckna (någon form av tillhörighet) till religionen kristendom. Med vid mening åsyftas tillhörighet till kristendomen såsom globalt, nationellt eller lokalt religiöst fenomen och med snäv mening menas samfundsmässig, församlingsmässig tillhörighet, eller delaktighet i annat kristet motiverat sammanhang.

Ledarskap

Ledarskapsforskarna Jackson & Perry menar att definitionerna av ledarskap är nästan lika många som det antal personer som har försökt att definiera det och att alla tycks ha en åsikt om ledarskap, men att få tycks vara överens om vad det är (Jackson & Parry 2011:12). Min arbetsdefinition av fenomenet ledarskap är (utifrån de olika definitioner av en ledares uppgifter som omnämns i studiens teoretiska bakgrund) en individ som tolkar och definierar verkligheten, som strävar efter att ena sina tolkningar med sina efterföljares, som motiverar och inspirerar, och som handhar mening. Definitionen är avsiktligt vag i syfte att bibehålla så stor öppenhet som möjligt i analysen, men tillräckligt tydlig för att kunna utforma kriterier för urvalet av informanter.

Interreligiöst ledarskap

Inspirerad av Patels olika beskrivningar av vad ”Interfaith Leadership” innebär (se rubriken med samma namn i den teoretiska bakgrunden), definierar jag provisoriskt begreppet interreligiöst ledarskap som betecknande en praxis som innebär initiativtagande till, upprätthållande av, eller motiverande/inspirerande av/till interreligiöst engagemang.

Kristet ledarskap

Begreppet kristet ledarskap används här inte för att beteckna pastoralt ledarskap, utan i en vidare mening som innefattar alla former av ledarskap som är grundat i och utgår från kristen tillhörighet.

Partikulärt & universellt

Inom ramen för denna studie används begreppet partikulärt för att beteckna specifik religiös eller kulturell tillhörighet och universellt för att beteckna övergripande mänsklig, global eller nationell tillhörighet.

Interreligiöst kristet ledarskap

Begreppet är studiens arbetsdefinition och jag har inte kunnat finna några exempel på dess tidigare bruk. Såsom framgår av den teoretiska bakgrund som tecknats brukas begreppet ”Interfaith leadership” främst inom en nordamerikansk kontext, men även transnationellt och inom andra nationella kontexter. ”Interreligiöst ledarskap” är en direktöversättning av detta begrepp och jag har fogat in ”kristet” i mitten utifrån studiens ambition att specifikt undersöka paradoxen mellan kristen partikularitet och religionsöverskridande dialog. Interreligiöst betecknar i detta sammanhang interreligiöst engagemang, kristen definierar partikulär religiös tillhörighet och ledarskap det perspektiv och den praxis som agenten innehar och utövar.

Dialog

Inom ramen för studien används begreppet dialog i vid mening för att beteckna den ömsesidiga kommunikation och dynamik som äger rum mellan individer eller grupper, och som vanligen syftar till parternas ökade förståelse och insikt. Jag definierar medvetet begreppet vagt i syfte att förhålla mig så öppen som möjligt inför intervjumaterialet.

Diap Praxis

Se Dialog, men med betoning på handling framför verbal kommunikation. Gränserna mellan dialog och diap Praxis har, efter genomgång av materialet, visat sig vara flytande, varför de även i resultatredovisningen används omväxlande och ibland syftande till samma fenomen.

Religionsdialog

Begreppet religionsdialog definieras inom studien såsom betecknande dialog och/eller diap Praxis mellan olika religiösa individer och grupper. (Se Interreligiös, Dialog & Diap Praxis.)

6. Resultat & analys

6.1 Ledarstilar

Enligt Dales särskiljande mellan ett ledarskaps stil ("style") som dess partikulära sätt att leda, och dess hållning ("stance") som den grund det utgår ifrån (Dale 1986:34), vill jag under denna rubrik, utifrån de situerade strukturer som de tre intervjuerna gett upphov till, kortfattat presentera det partikulära för varje situerad struktur i form av tre olika ledarstilar. Inte för att ställa upp några förmodade motsatsförhållanden, men för att visa på något av den mångfald av uttryck som den generella struktur (ledarskapets hållning) som presenteras under nästa rubrik tar sig (ledarskapets stil) inom informanternas respektive sammanhang. I det följande presenterar jag alltså inte främst det som är gemensamt för de olika situerade strukturerna (även om överlappning sker), utan det som utmärker dem.

6.1.1."Auntie"

"Aunties" ledarskap kännetecknas av ödmjukhet, vilken är hennes största tillgång i möten med andra (kristna) ledare, som i motsats till henne oftast är män. Den styrka som hennes gudstro och hennes samhällsengagemang genererar kommer till uttryck genom ett mildt, men mycket fritänkande och gränsöverskridande kristet ledarskap:

Sometimes not directly, sometimes indirectly we have to give that kind of the ecumenical spirit in church. But that is still struggling.

Hennes dialogiska grundprincip är Bibelns dubbla kärleksbud och hon förhåller sig till såväl sina kristna efterföljare, som vänner av annan religiös tillhörighet, såsom familjemedlemmar. Hon är genomgående opartisk och ger goda råd, inte order:

She never give eh, some instruction or something like that. She give advice. Everytime she encourage the young people, not only women but also men.

Det faktum att hon upplever tillhörighet och gemenskap såväl partikulärt kristet som interreligiöst inger henne grundtryggheten i att vara en av många som verkar för ett öppnare samhälle och motiverar henne att se dialogens motgångar som utmaningar.

6.1.2."The Servant"

"The Servants" ledarskap kännetecknas av tjänande; av fattiga och behövande, oavsett religiös tillhörighet, och av det gemensamma samhället. Han är synlig och närvarande i samhället,

kommunicerar huvudsakligen genom handlingar och för hellre diapraxis än dialog. Han skiljer mellan kristendom och Kristus:

Christ come and solve all the poor, not for the Christian, and then Christ is not for the Christian. Christ is for the poor.

Hans ledarskap handlar om att försöka inkarnera det kristna budskapet och han finner ibland förebilder för detta utanför kristendomen:

Aung San Suu Kyi is a role model. But he's thinking, still thinking, about who will be in the Christian community...

”The Servant” är missionerande, men inte i syfte att konvertera andra, utan utifrån ambitionen att bygga upp andra religiösa gruppers förtroende och ett gemensamt samhällstjänande arbete, genom att försöka visa i handling vem Kristus är.

6.1.3. ”The Peacemaker”

”The Peacemakers” ledarskap kännetecknas av ett självutgivande lokalt engagemang orienterat mot en global framtidsvision om fred, jämlikhet och hållbar utveckling. Ledarskapet utövas med fokus på unga människor och vill medvetandehöja och utbilda i frågor kring religionsdialog och all form av diskriminering:

Any people in the world... Make peace with any people, any... colours, and any gender, any... religions. All kind of difference! We make peace. Yeah! Peace is the main important in our country, in our world, all over the world, peace is the important.

”The Peacemaker” har en profetisk ansats och betonar vikten av religionens etisk-moraliska konsekvenser för det levda livet i form av fredlighet och förmåga att bygga gränsöverskridande vänskapsrelationer. Han erfar att religiösa människors fixering vid religionernas olikheter gör dem mindre religiösa och förblindar dem för det medmänskliga i tillvaron:

This makes the people not a religious people: People is not for awareness and for peace to faith, and they cant see about: the religious people, or Muslim... is not the main matter, and... I think, that the case make blind of people.

”The Peacemaker” förmedlar kunskap som kan omsättas i det levda livet med märkbara och långsiktiga konsekvenser. Han ser samband mellan samhällseliga krig och konflikter och

individernas förmåga till konstruktiv och harmonisk samlevnad och betonar att fred primärt byggs mellan människor och inte mellan olika religioner.

6.2 Fenomenet: interreligiöst kristet ledarskap

Ett fenomenens generella struktur fokuserar på *vad* fenomenet är, medan fenomenets process beskriver *hur* det levs eller, som i detta fall, utövas. Distinktionen är en analytisk sådan, eftersom dessa två aspekter av fenomenet är ömsesidigt beroende av varandra, och likaväl kan presenteras som en (generell strukturell) helhet (Karlsson 1995:106), men i syfte att så tydligt och pedagogiskt som möjligt synliggöra analysens resultat presenteras det här uppdelat, under två olika rubriker.

6.2.1 Vad är fenomenet?

Jag presenterar här den tolkning som analysen genererat av fenomenets generella struktur i form av ett antal olika teman, som tillsammans kan sägas utgöra det (Karlsson 1995:108).

Kristuscentrerat

I centrum för interreligiöst kristet ledarskap står Kristus, som utgör förebild, som inspirerar och motiverar, och som utgör etisk-moralisk kompass. (Gud omtalas även som världens skapare, som kraftkälla och som närvarande i alla religioner och kulturer, men genomgående är det Jesus Kristus som informanterna refererar till.) Att vara kristen handlar främst om att försöka följa Kristus, även när det innebär att gå emot andra kristna, och efterföljelsens konsekvenser för det levda livet är öppenhet, ödmjukhet, gränsöverskridande kärlek och vänskap, liksom samhällstjänst i form av medmänsklig omsorg, samhällsutveckling och fredsbyggande.

the service of the Jesus is incarnated for the people. On the earth. /.../ We christians need to incarnate. /.../ We stay with the community and we have to serve the community like Jesus

We have to call others brothers and sisters from other faith. /.../ Dont call "un-believer". That is not polite way, that is not good way, that is not Christs way.

Medmänskligt

Interreligiöst kristet ledarskap ser det gemensamt mänskliga som en grund för gemensamt samhällsengagemang, kärlek, öppenhet och vänskap, men även som ett hinder för dialog utifrån dess bristfällighet, som kan ta sig uttryck i form av högmod och slutenhet.

Love will go beyond the ethnic and the religion /.../ But because of human being, that is very difficult. So, love your neighbor, love yourself is a very important thing.

some people they will not have religion. Thats okey, we are human being! Thats why, no discrimination among the human being.

Människan är kapabel till både ont och gott, oavsett religiös tillhörighet:

Is maybe any other religion. And he can make the... Ehm... He can make any other, I think, rape case, or any other... Yeah. And its, a person, any religion. /.../ Not because theyre religious. Yeah. Thats the main point.

People want to fight for the religion – I dont, I can not understand that! All the religions are good. /.../ but, sometimes because of our pride. We want to take the role and then we have to fight, we fight each other. Some time, unfortunately under the title of religion, there is a very painful thing for the community.

Dialogiskt

Interreligiöst kristet ledarskap är dialogiskt i sin grundhållning, vilket får konsekvenser såväl inomkyrkligt och ekumeniskt, som mellanmänskligt och interreligiöst.

some of the Christians think, religious dialogue is a kind of the dilution of our faith. 'Without surrendering our faith, we can not have dialogue.' /.../ This is a misinterpretation!

They prioritize evangelical movement in the first part in the churches. So then, the interfaith dialogue is not much emphasis. Some of the church, they dont like ecumenical, dont want ecumenical. Because the ecumenical work and the interfaith work go side by side.

if we can have interfaith dialogue, or interfaith solidarity, there will be no sorrowful thing between us.

(Jag redogör mer uttömmande för dialogen som interreligiöst kristet ledarskap under rubrik 6.2.2 ”Hur är fenomenet”.)

Diapraktiskt

Interreligiöst kristet ledarskap är diapraktiskt och mer intresserat av att försöka gestalta Kristus än att verbalt vittna, och levd kristendom betonas framför bekänd sådan. Mission utförs inte i syfte att konvertera andra, utan i syfte att lära känna varandra och på så sätt kunna samarbeta för ett bättre samhälle. Interreligiöst kristet ledarskap är öppet och tydligt med den egna kristna tillhörigheten, men avvaktar med att verbalisera kristna ideal till dess att tid och möjlighet getts att försöka gestalta dem i handling.

But after two or three years, because of the practical way of their dialogue, those buddhist community realise that, they will not try to convert the people. They are working together with the people. So now, they have a mutual trust. /.../ they became very close, like a family. /.../ The villagers, they ask very openly to them: "Ah, why dont you force us, to be Christian?" So, at that moment, they can explain what is the Christ mission. /.../ From that point, they can start the religious dialogue.

for the Christian, that Christian young person...he or she, must show the love of the Christian, love of the Christ indeed. /.../ So that they can construct the mutual understanding and the mutual trust, so that then they can live together, they can enjoy their life together.

Erfarenhetsbaserat

Interreligiöst kristet ledarskap utövas utifrån de egna erfarenheterna, samt tolkning och integrering av dessa. Detta tillför ledarskapet autenticitet, då dess kommunicerade budskap och tolkningar erfars vara förankrade i den egna personen. Interreligiöst kristet ledarskap framför hellre kritik till/om det egna (kristna) sammanhanget och uttalar sig ogärna kritiskt om andra religiösa gruppers praktiker. Det samarbetar med andra religiösa ledare i det interreligiösa engagemanget och överlåter åt dem att själva redogöra för, eller företräda, sina partikulära traditioner (utifrån sina partikulära erfarenheter).

whenever they contact the development program in the community, they discuss the buddhist monk. And then, they invite the buddhist monk. And then they work together with the buddhist monk /.../ to give the religious teaching to the community.

Religiöst flerspråkigt

Interreligiöst kristet ledarskap är insatt i både den egna religiösa traditionen och i andra och kan förhålla sig kreativt till interreligiös förvirring eller konflikter när de uppstår. Den religiösa flerspråkigheten medför förmågan att anpassa och justera språket och sättet att kommunicera beroende av religiös kontext (inomkyrkligt – ekumeniskt - interreligiöst).

Hes not like the only Christian, but he... He can also the Buddhist, or any other... Hes not... Not only in Christian. Because he... Sharing about any other language, eh... Any other religious.

They never use the words from the Bible directly /.../ We have the different, sometime, usage in the Christian and the Buddhist community. So /.../ they do not use /.../ Christian friendly words. They use the Buddhist friendly language, and then they conduct the development training. /.../ This is one of the practical way of the dialogue. They base upon the bible.

Kunskapsförmedlande

Interreligiöst kristet ledarskap hämtar kunskap och insikt ur Bibeln och är teologiskt kunnigt, men bygger på en kunskapssyn som värdesätter praktisk kunskap och dialogisk insikt högt. Kunskapen kan härröra ur såväl formella som informella sammanhang:

Dialogue, and we have so many trainings, and the formal training, and we have talks with each other. Free talk in the coffe shop or like that.

Interreligiöst kristet ledarskap är pedagogiskt skickligt och har förmåga att motivera och engagera genom förmedling av sina kunskaper, tolkningar och insikter. Det samarbetar med andra religiösa

ledare inom ramen för religiös kunskapsförmedling och praktiserar ömsesidig gästfrihet genom att gärna bjuda in och låta sig bjudas in till de olika religionernas heliga rum:

in some villages...there is both a church and a monastery at the same area. Like those kind of the area; they do not contact the training or seminary or meeting in the church. They base in the monastery.

Interreligiöst kristet ledarskap är öppet för lärdomar från andra religiösa grupper och erfar att detta kan stärka den egna kristna gruppen i dess strävan att följa Kristus:

We have to learn so many things from the Buddhist development /.../ agency, because.. They have a more wider sense than the Christian.. /.../ They do not base upon the monastery, they base upon the community. For us, we base on the church. That is a very different thing. /.../ The Christian development worker needs to learn from the Buddhist development workers, ah... How and why they work more wider sense in the community... /.../ that is the learn from the worker of the other religion.

Bejakande av religiös mångfald

Interreligiöst kristet ledarskap betraktar alla religioner som goda och som ledande mot samma gemensamma mål.

For his attitude there is no difference between Buddhist or Christian, or the Muslim. He can accept everything. He dont believe other people will go to the, go to the hell. /.../ he insist that, he dont believe /.../ only Christian will go to heaven, and other faith will go to, go to hell. this kind of ideology he didnt accept that... He insist that he do not accept.

they are... Common in the...aim! Yes.

They studying Qu'ran, they study Buddhism any, both and that are great. Hm. The message is... In...moralities, to be a good person and /.../ To be good anyway in life. Not only Bible, but also their religion works. Ah...good, yeah.

Det betonar starkt vikten av att religiös tillhörighet är ett personligt val som bör fattas utifrån erfarenhet, kunskap och insikt i sig själv, samt i de olika religionernas huvudbudskap eller ”verkliga innebörder”, inte av slentrian eller tradition.

First, find your self. /.../ the important thing is... We have to realize... We have to know, what we are, and what we believe.

he will encourage that young people. must learn... The real essence of the certain religion. And then, the choices depend upon you /.../ which kind of essence touch your heart.

But, sometime they, have ah, some belief of them they are, from their ancestor or their /.../ old generation, They are teaching like that. And that become their stereotype.

Interreligiöst kristet ledarskap hotas inte av religiös valfrihet, utan engagerar sig för den. Det betraktar personlig religionsfrihet som avgörande för ett fredligt samhälle och definierar inte sin kristna identitet i motsats till andra religioner.

you can believe whatever you want. /.../ that is your right. I can believe whatever I want, that is my belief, ah that is my rights. So, I will not violate your rights. So, you dont violate me. So, /.../ there is a common ground. /.../ So we can live together.

I believe. If God dont, if God doesnt want, there will be no different religion or different race, ethnic Because I believe in creator God, thats why. God create us equally, thats why.

Samhällsengagerat

Interreligiöst kristet ledarskap är framtidsorienterat och utövas i strävan mot visionen om ett bättre samhälle. Det utövas genom ett brett och gränsöverskridande samarbete med de olika religionerna som resurser och verktyg.

when they work for the development activity, they have a two dimension; one is a church based, another one is a community based. Whenever we talk about the community, those in the Buddhist are the majority, So... they community based, they working together with the Buddhist community and the church base is with the ah...Christian.

even we are from the different religion and different ethnic group... We are same! Because we want to serve our community.

in the development field; the religious teaching is very important.

Öppensinnat

Interreligiöst kristet ledarskap är mer fritänkande och öppensinnat än majoriteten av sitt kristna sammanhang och leder i spänningsfältet mellan egna övertygelser och värderingar och andras.

Even my family is not a very, not conservative, but my church is very conservative.

But, he said; until now, he dare not to say like that to the church.

my position is like that dilemma. Because, if I encourage them.. So, the church and the Christian community will accuse me. If I, at the same time. If I stop them, that is not good, that is not fair upon the youth. So, sometime is very.. How can I say... It is very ah, hard situation for me everytime.

the role of the church is sometimes very complicated, and very confused. /.../ most of the church, they want to protect their role.

Interreligiöst kristet ledarskap förhåller sig kritiskt till kristen slutenhet och självhävdelse:

He likes Christian. And any other is...minor./.../ They can make not a friend with any others. He...is proud of his Christian. /.../ And they, they are the best and, they think they are the best

Do many in your church think...?

Many! Many, yeah. A few people have open minded.

Interreligiöst kristet ledarskap inspirerar och motiverar andra öppensinnade inom sammanhanget att stå kvar i dubbla lojaliteter, och engagera sig både inomkyrkligt och interreligiöst, även om det

upplevs begränsande. Utifrån den transformerande potential som ligger i detta spänningsfält, samt övertygelsen om att kristen identitet kräver kristen tillhörighet, arbetar det tålmodigt och långsiktigt för större öppenhet i de sammanhang där det verkar, och hyser stor tilltro till dialogens förmåga att förändra.

Without church, because of we are Christian, so we are church. Not the church is there, we are church. So because of Christian we have to involve in the church. /.../ we have to give our ecumenical experience to the church, and the different approach.

Relationsbyggande

Interreligiöst kristet ledarskap bygger relationer över genusmässiga, generationsmässiga, etniska, kulturella och religiösa gränser och förstår, samt förklarar dessa i termer av (utvidgad) familj och/eller vänskap.

One of his muslim friend, come and live together in his home, like the, not as a friend, but as a brother.

So, some of my friends, when they came to my mothers funeral, they feel so surprised: "Oh! You have different faith in your home!" "Yes we have, because they are our friends."

he can make a friend with any other religious or... Or, any other ethnic group /.../ he can lead, any people or age, any gender or any mm... colours.

6.2.2 Hur är fenomenet?

Jag presenterar här den generella struktur som tolkningen av analysen genererat i form av *hur* interreligiöst kristet ledarskap utövas i termer av navigation inom ett spänningsfält mellan olika poler(process):

Interreligiöst kristet ledarskap utövas i spänningsfältet mellan kristen partikularitet och (med-)mänsklig universalitet och innebär att leva med, och verka genom, dubbla tillhörigheter och multipla lojaliteter. Ledarskapet praktiseras dialogiskt och diapraktiskt, vilket tar sig uttryck såväl inomkyrkligt och mellankyrkligt (ekumeniskt), som mellanmänskligt, samhälleligt och (därmed) interreligiöst.

Dialogen är det interreligiösa kristna ledarskapets sätt att försöka navigera (sig själv och sina efterföljare) framåt genom spänningsfältet utifrån den primära lojaliteten till Gud/Kristus. Denna lojalitet genererar i sin tur dels lojalitet till det egna inomkyrkliga sammanhanget och kyrkan i vid mening, men även spänning vid de tillfällen då konflikt uppstår mellan kristen lojalitet och lojaliteten till Gud/Kristus.

Lojaliteten till Gud/Kristus genererar lojalitet till medmänniskan, vilken å ena sidan överordnas den kristet partikulära lojaliteten, men samtidigt inte idealt sett uppfattas stå i motsats till den, utifrån uppfattningen att Gud/Kristus vill såväl kyrkan som medmänniskans (oavsett religiös tillhörighet, och hela samhällets) väl. Denna lojalitetskonflikt uppstår alltså till följd av spänning mellan kyrklig och medmänsklig lojalitet. Lojaliteten till både Gud/Kristus och medmänniskan genererar även ekumenisk och interreligiös lojalitet, dialog och diapraxis. Detta utifrån tron på en Gud som skapat människan både olik och jämlik och som vill både religiös mångfald och fredlig samexistens, liksom tron på en tjänande Kristus som överskrider gränser, och uppfattningen av såväl människan som religionen som både älskande och bristfällig.

Dialog och diapraxis uppfattas ytterst vara Guds/Kristus egen väg och den väg som möjliggör interreligiöst kristet ledarskap genom spänningsfylld mångtydighet och skenbara motsatsförhållanden. Inte till skillnad från andra religiösa vägar, men i samverkan med dem, i ett gemensamt engagemang för det gemensamma samhället.

Interreligiöst kristet ledarskap utövas alltså ur en grundläggande lojalitet till Gud/Kristus och innebär multipla lojaliteter, vilket i praktiken innebär att utöva ledarskap mitt i ett spänningsfält med mer eller mindre laddning, beroende av inomkyrkliga, ekumeniska, samhällliga, mellanmänskliga och interreligiösa omständigheter. Navigationen genom spänningsfältet motiveras av gudstron och viljan att följa Kristus, och manifesteras i form av dialog och diapraxis i strävan efter att minska avstånden mellan gudomligt, kristet och mellanmänskligt.

Lojaliteten till Gud/Kristus genererar med andra ord såväl lojaliteten till det partikulärt kristna som till det universellt (med-)mänskliga, med dess mångfald av uttryck och uppdelningar. Det interreligiösa kristna ledarskapet utövas i syfte att överskrida de mänskligt konstruerade gränssättningar som ställer partikulärt mot universellt genom relationsbygge och samarbete genom dessa. Denna gränsöverskridande praktik uppfattas inte stå i motsats till religiösa (och andra) partikulära tillhörigheter, utan såsom bidragande till och berikande av dem. I gränsöverskridandet/navigationen/dialogen uppfattas på det religiöst partikulära planet en potential till andlig mognad och bättre kunskap om, och insikt i, den egna religionen. På det (med-)mänskligt universella planet uppfattas potential till förmågan att leva med mångtydighet, och på ett samhälleligt plan uppfattas den vara ett kraftfullt verktyg som tar tillvara de olika religionernas verkliga innebörder och dess etisk-moraliska konsekvenser, och därmed verkar för ett mer fredligt,

jämlikt och hållbart samhälle.

7. Slutdiskussion

Som bekant har jag utifrån studiens fenomenologiska ansats och valet av analysmetod inte applicerat några teorier inom ramen för analysen av resultatet. I detta avslutande kapitel kommer jag dock att reflektera över såväl en ny insikt som väckts under analysens gång, samt analysens resultat i relation till religionsteologiska perspektiv.

Den paradox mellan kristen partikularitet och religionsöverskridande dialog som jag i studiens syfte beskrivit såsom implicit i det undersökta fenomenet (interreligiöst kristet ledarskap) har för mig under analysen av materialet kommit att transformeras, och det är i detta jag tar min utgångspunkt för vidare resonemang här och under kommande underrubriker.

Analysmetodens grundare Gunnar Karlsson skriver att varseblivningen av ett fenomen är den harmoniska sammansmältningen av olika perspektiv av det, och illustrerar detta med att gå runt exempelvis ett bord och se det från olika sidor; samma bord ges ur olika varseblivande perspektiv. Han beskriver den fenomenologiska hållningen som en reflektion över (just) hur fenomen ges i och genom medvetandet, och nämner i samband med detta att det ibland kan hända att den perceptuella upplevelsen av ett fenomen ”exploderar” (transformeras), vilket ogiltigförklarar den tidigare harmonieringen av olika perspektiv på fenomenet och får till följd att den tidigare varseblivningen upplevs som en illusion (Karlsson 62).

I studiens analys framkommer tydligt hur informanterna inte själva upplever spänningen mellan kristen partikularitet och religionsöverskridande lojalitet och dialog som en paradox, utan snarare som en väg. Det är just det mest centrala och partikulära i deras religiösa tillhörighet; Gud/Kristus, och den grundläggande lojaliteten till honom (så som de förstår honom), som motiverar dem att engagera sig religionsdialogiskt. Att överbrygga (partikulära) olikheter genom ömsesidiga vänskapsrelationer och gemensamt (universellt) engagemang för medmänniskan och samhället, utan anspråk på att vilja eliminera egna och andras (partikulära) olikheter, är i själva verket Guds/Kristus väg (så som de förstår den) och vad de uppfattar som mest autentiskt och verkligt kristet, om än inte unikt för kristendomen.

Inom ramen för en interreligiöst utmanande och konfliktfylld samhällskontext, liksom tillhörighet och lojalitet till såväl kyrkliga sammanhang (där andra tolkningar är i majoritet), som till interreligiösa sammanhang och initiativ (och inte minst nära interreligiösa vänskaps- och familjerelationer), framkommer i analysen av intervjuerna att interreligiöst kristet ledarskap är en process, eller väg, som upplevs som utmanande och prövande, men inte som paradoxal. Snarare upplevs den som *meningsfull*. Ur detta resultat följer de, vad jag uppfattar som, centrala frågorna om *vem/hur* informanterna säger att Gud/Kristus är, liksom *vad* Gud/Kristus *gör* och vilka implikationer detta får för kristna människor och i förlängning kyrkan.

Under de religionsteologiska förstudierna till undersökningen var det något som skavde, som jag först inte kunde sätta fingret på, men som blev tydligare för mig under läsningen av Nathan J. Klines artikel (i Brodeur & Patel 2006). I Klines resonemang kritiserar (kristna) religionsteologiska översikter för att vara för teoretiska och ofta utgå från specifikt kristna frågeställningar, såsom den soteriologiska frågan: ”hur kan man bli räddad/frälst?” (ibid 44-48). Efter att ha genomfört analysen av intervjumaterialet började jag undra om inte ”*Vem säger ni att jag är?*” (Matt. 16: 15) vore en mer angelägen fråga.

Kort därefter kom jag på (svenskkyrkliga) Centrum för religionsdialogs hemsida över en publicerad föreläsning från 2009 med namnet *Christianity and the Religions: a Zero-sum Game? Reclaiming "The Path Not Taken" and the Legacy of Krister Stendahl* i vilken Paul Knitter bland annat redogör för tidigare Stockholmsbiskopen, och internationellt kände teologen, Krister Stendahls religionsteologiska gärning. (<http://www.svenskkyrkan.se/default.aspx?id=646872>)

Svaren på de ovan formulerade frågorna om vem Gud/Kristus är, gör och vilka implikationer det får för kristna har redan redovisats mer eller mindre implicit i analysresultatet, men i Knitters framställning och utveckling av Stendahls teologiska tankar är likheterna med dessa svar så pass slående (och mer teologiskt förmedlade) att det förefaller mig nödvändigt att redogöra för några av dess centrala poänger och relatera dem till studiens analysresultat.

7.1 Dialogisk kristologi - partikulär gudsnärvaro med universellt budskap

I Knitters föreläsning är just frågan ”Vem säger ni att jag är?” central såsom den bibliska versionen av frågan om vad som är det partikulära i Jesus (Kristus) uppenbarelse (Knitter 2009:23). Stendahl var av övertygelsen att kristen teologi var (är?) i behov av en ny utgångspunkt och föreslog, utifrån övertygelsen om att Kristus är all kristen teologis utgångspunkt, en ny *kristologi*.

Den fråga som han bedömde vara avgörande för den kristna teologins framtida livskraft var:

How can I sing my song to Jesus fully and with abandon without feeling it necessary to belittle the faith of others? (Knitter 2009:11)

Knitter tolkar Stendahl som att han föreslår en teologi som kan kombinera ett fullkomligt åtagande till Jesus med en fullkomlig öppenhet gentemot andra. (Jämför titeln på Svenska kyrkans religionsteologiska samtalsmaterial ”Sann mot sig själv, öppen mot andra”) Knitter menar att det teologiska byggmaterial som Stendahl bidragit med har använts av samtida teologer, men kanske bör användas (ännu) mer omfattande. (Knitter 2009:14) Knitter menar vidare att Stendahl inte åstadkom en komplett kristologi, men kan bidra med delarna till vad Knitter själv kallar för en ”dialogisk kristologi”, med vilket han åsyftar en förståelse av Jesus person och gärning som inte exkluderar, utan faktiskt kräver dialog med andra religioner. En sådan hållning till relationen mellan partikularitet och universalitet uppfattar Knitter ligga implicit i Stendahls förståelse. (Knitter 2009:18) Han citerar artikeln “From God’s Perspective We Are All Minorities.” från 1993 i vilken Stendahl lyfter fram som kristet ideal:

to be a particular, even a peculiar people, somehow needed by God as a witness, faithful, doing what God has told them to do, but not claiming to be the whole.(Knitter 2009:18)

Knitter applicerar samma ord på Jesus i syfte att visa på hur detta kan utgöra grunden för en dialogisk kristologi:

Jesus was a particular, a peculiar Jew, needed by God as a witness, faithful, doing what God told him to do, but not claiming to be the whole. (Knitter 2009 18)

Han förtydligar detta genom att beskriva Jesus i termer av *en partikulär gudsnärvaro med ett budskap av universell vikt för hela mänskligheten*, men samtidigt inte Guds *hela* närvaro och budskap och menar att Stendahl genomgående varnade för att generalisera (”universalize”) det kristna budskapet. (Knitter 2009:18)

7.2 Regnocentrisk ecklesiologi

I analysresultatets tre ledarstilar; ”the Servant” i synnerhet, men även genomgående och mycket påtagligt i fenomenets generella struktur, ges uttryck för ett tjänande, diapraktiskt och fredsbyggande kristet ledarskap som en av informanterna kallar ”Christ mission” i kontrast till

”Christian mission”. Dess innebörd finns även närvarande som två av tre grundbultar (av vilka dialogisk kristologi är den första) i Knitters framställning av Stendahls väg, varav den ena kallas för ”regnocentrisk ecklesiologi” och den andra är en distinktion mellan ”Guds mission” och ”kyrkans mission” (jämför Christ mission & Christian mission), och de tar båda sin utgångspunkt i vad många exegeter anser var den historiske Jesus primära angelägenhet: ”Gudsriket”, vilket Stendahl inte uppfattade enbart handla om livet efter detta eller världens andliga behov, utan som en social, ekonomisk och ekologisk verklighet. (Knitter 2009:14-16 & 24) Knitter citerar Stendahl:

The kingdom with its justice is for the wronged and the oppressed; the little people who hunger and thirst for bread and justice; the peacemakers who are so easily liquidated. (Knitter 2009:24)

It remains a fact worth pondering that Jesus had preached the kingdom, while the church preached Jesus. And thus we are faced with a danger: we may so preach Jesus that we lose the vision of the kingdom, the mended creation. (Knitter 2009:15)

Knitter menar att en regnocentrisk ecklesiologi innebär att kristna måste vara lika hängivna Jesus vision av gudsriket, som öppna för vad de kan lära från andra religioner om hur en mer medkännande och rättvis värld kan uppnås. (Knitter 2009:15)

Mot bakgrund av fenomenet interreligiöst kristet ledarskaps generella struktur, såsom det framträder inom ramen för denna studie, och dess centrala aspekter såsom samhällsengagemang, medmänsklighet, och fredsbygge, anser jag det befogat att tala om fenomenet interreligiöst kristet ledarskap (såsom det framträder i studiens analys) inte bara som dialogiskt kristologiskt, utan även regnocentriskt ecklesiologiskt (”Guds/Kristus mission” innefattad i dem båda).

7.3 Sammanfattning

Som nämnt rimmar såväl ”dialogisk kristologi”, Jesus Kristus som ”partikulär gudsnärvaro med ett budskap av universell vikt”, ”regnocentrisk ecklesiologi” och ”Guds/Kristus mission” mycket väl med den Kristus-bild, samt kyrko- och missionssyn som ligger (mer eller mindre) implicit i aspekterna av det studerade fenomenets generella struktur. Viktigt att påpeka är dock att såväl Stendahl som Knitter är internationellt välkända och inflytelserika teologer, och inte minst Knitters publikationer utövar ett avsevärt inflytande på samtida religionsteologisk forskning, vilket mycket väl kan tänkas ha influerat även burmesisk religionsteologi (Åtminstone Knitters ”Theologies of religions” finns att tillgå vid Myanmar Institute of Theology.) och landets kristna interreligiösa rörelse, som trots landets generellt sett långvariga slutenhet på intet sätt lever och verkar i ett från

omvärlden slutet teologiskt vakuum. Samtidigt är skillnaden mellan Knitters framställning och denna studie inte bara uppenbara kontextuella omständigheter, såsom det faktum att han är nordamerikan och Stendahl var svensk, medan informanterna i denna studie lever och verkar i en radikalt annorlunda kontext, utan även att studiens resultat bygger på analys av levda *erfarenheter* av interreligiöst kristet *ledarskap* inom denna.

Det är inom ramen för denna studie en omöjlig uppgift att reda ut vad som är hönan och ägget bakom de slående likheterna, men så ligger studiens ambition och relevans inte heller i ett sådant klagörande, utan i just det faktum att den härrör ur verkliga interreligiösa kristna ledares specifika kontextbundna erfarenheter och praktiker. Knitter ger själv implicit uttryck för vikten av reflektion över sådana praktiska erfarenheter när han skriver att frågan kvarstår för många kristna idag *hur* man såväl teologiskt som praktiskt praktiserar det som Stendahls bidrag skisserat (Knitter 2009:14).

Knitter refererar till Stendahls religionsteologiska testamente som ”the path not taken”, och påpekar att denna väg nu *kan* vändras (Knitter 2009:8), men mot bakgrund av studiens resultat vill jag föreslå att denna väg *redan* vändras, (inte bara inom systematisk teologi, som han uppmanar till (Knitter 2009:14), utan också i praktiken) om än av ett fåtal, i detta fall i samtidens burmesiska kristna landskap. Huruvida den praktiseras i min svenskkyrkliga kontext ligger som bekant inte inom ramen för denna studie att besvara, även om det i studiens referenslitteratur och material uppenbarats att såväl Stendahl som Knitter har betydelse för Svenska kyrkans religionsteologiska reflektion, och att livfull religionsdialogisk reflektion och praktik pågår på såväl denominationell, stiftsmässig och församlingsnivå (se Wirén, Nellvik och Ahlstrand i Referenser).

Stendahls uppfattning om att kristna bör betrakta sig själva som en religiös minoritet bland andra religiösa grupper och i missionen betrakta det egna värvet som en del av religionernas (och Guds) större helhet (Knitter 2009:16) är beprövad erfarenhet för studiens informanter, som inom sin nationella kontext är minoritetskristna ledare, och Stendahls uppfattning kan sägas bejakas av samtliga inom ramen för intervjuerna. Även detta kan antas ge stöd till Stendahls skisserade väg.

Med anledning av studiens tidsmässiga och omfattningsmässiga begränsning har ytterligare perspektiv på och reflektioner över resultatet utelämnats, men som förslag till vidare forskning ser jag exempelvis en öppning för en ytterligare modifierad PPE-metodsanalys av interreligiöst kristet ledarskap där denna studies perspektiv skulle kunna kompletteras med ett genusvetenskapligt perspektiv med intersektionellt fokus i syfte att närmre undersöka fenomenets genusmässiga

aspekter och mer specifikt det i analysen omnämnda spänningsfältet.

Kanske kan denna kontextuellt bundna studie i sin helhet, såsom pusselbit i en mer omfattande helhet av reflektion över interreligiöst ledarskap, stärka interreligiösa ledare i en annan nationell och kulturell kontext som också försöker vandra en utmanande väg, såsom "Auntie" stärks av vetskapen om, och relationerna till, andra interreligiösa ledare och vänner, inom och utanför sin kristna religiösa tillhörighet i sin kontext, eller såsom vi aktiva medlemmar i kristna studentrörelser runtom i världen får kraft av vetskapen om, och vänskaperna mellan, varandra.

Referenser

Litteratur

Ahlstrand, Kajsa (2011) *Att tänka om tro – vår egen och andras ur: Sann mot sig själv – öppen mot andra: samtal om religionsteologi i Svenska kyrkan* Svenska kyrkan, Uppsala

Bell, Judith (2010) *Doing Your Research Project – A Guide for first-time researchers in education, health and social science* Open University Press, New York

Brodeur, Patrice & Patel, Eboo (2006) *Building the Interfaith Youth Movement: Beyond Dialogue to Action* Rowman & Littlefield Publishers Inc, Lanham, Maryland

Dale, Robert D. (1986) *Pastoral Leadership* Abingdon Press, Nashville, Tennessee

Eck, Diana L. (2003) *Encountering God: a Spiritual Journey from Bozeman to Banaras* Beacon Press, Boston

Hackman, Michael Z. & Johnson, Craig E. (2009) *Leadership: A Communication Perspective* Waveland Press, Inc. Long Grove, Illinois

Jackson, Brad & Parry, Ken (2011) *A very short, fairly interesting and reasonably cheap book about studying leadership* Thousand Oaks, Kalifornien: SAGE Publications Ltd

Karlsson, Gunnar (1995) *Psychological Qualitative Research from a Phenomenological Perspective* Almqvist & Wiksell International, Göteborg

Knitter, F., Paul (2002) *Theologies of Religions* Orbis Books, Maryknoll, New York 2002

Kvale, Steinar (1997) *Den kvalitativa forskningsintervjun* Studentlitteratur Danmark

Ngun Ling, Samuel (2010) *Communicating Christ in Myanmar – Issues, interactions and perspectives* Judson Research Center, Yangon, Myanmar

Ngun Ling, Samuel (2004) *Interfaith Dialogue for Myanmar ur: Ecumenical Resources for Dialogue: Between Christians and Neighbors of Other Faith in Myanmar* Judson Research Center, Yangon, Myanmar

Panikkar, Raimundo (1987) *The Jordan, the Tiber, and the Ganges – Three Kairological Moments of Christic Self-Consciousness ur: The Myth of Christian Uniqueness* SCM Press Ltd, London

Patel, Eboo (2012) *Sacred Ground: Pluralism, Prejudice, and the Promise of America* Beacon Press, Boston

Wirén, Annika (2005) *Jesus från Rinkeby – tankar kring en lokal pastoralteologi* Svenska kyrkan, Spånga församling

Elektroniska källor

Svenska kyrkan

Nellvik, Tobias (2013) *En modern folkkyrka – svenskkyrklig självförståelse inom Guds husprojektet i Fisksätra* (uppsats) Uppsala universitet, Uppsala
<http://www.svenskakyrkan.se/default.aspx?id=646872> (Hämtad 2013-05-27)

Knitter, Paul F. *Christianity and the Religions: a Zero-sum Game? Reclaiming "The Path Not Taken" and the Legacy of Krister Stendahl* (föreläsning)
<http://www.svenskakyrkan.se/default.aspx?id=646872> (Hämtad 2013-05-28)

Orrenius, Niklas *Kyrkans vägval – en smutsig strid* Dagens nyheter 2013-04-21
<http://www.svenskakyrkan.se/default.aspx?id=994125> (Hämtad 2013-05-20)

International Journal of Practical Theology

Heimbrock, Hans-Gunther *From Data to Theory: Elements of Methodology in Empirical Phenomenological Research in Practical Theology* International Journal of Practical Theology Volume 9, Issue 2, December 2005 Published online: 2005-12-07
[http://www.degruyter.com/dg/viewarticle/j\\$002fijpt.2005.9.issue-2\\$002fijpt.2005.9.2.273\\$002fijpt.2005.9.2.273.xml](http://www.degruyter.com/dg/viewarticle/j$002fijpt.2005.9.issue-2$002fijpt.2005.9.2.273$002fijpt.2005.9.2.273.xml)

Stiftelsen Expo

http://expo.se/2013/fortsatt-vald-mot-muslimer-i-burma_5871.html (Hämtad 2013-06-04)

Svenska Burmakommittén

<http://www.burmakommitten.org/om-burma/> (Hämtad 2013-06-04)

Svenska dagbladet

http://www.svd.se/opinion/brannpunkt/eu-maste-stalla-krav-pa-regimen-i-burma_8109834.svd

(Hämtad 2013-06-05)

World Student Christian Federation

<http://www.wscfglobal.org/> (Hämtad 2013-06-05)

http://www.wscfglobal.org/who_r_v.php (Hämtad 2013-06-05)

Bilaga

Intervjuschema

This interview is part of a study on Interfaith Christian Leadership in Burma. It will not take more than 1,5 hour, you will be anonymous and you can choose to interrupt and finish at any time if you wish.

Age:

Gender:

Education:

Profession:

Church denomination:

Ethnic belonging & languages:

1.)What comes to your mind when you think of leadership in the bible?

(Tell me as detailed as possible. There is no right answer.)

2.)Tell me, as detailed as possible, about a role model when it comes to christian leadership.

(What is he/she like? What is particularly Christian about her/his leadership? In what ways are you different? What would you do different from him/her?)

3.)Tell me, as detailed as possible, about an important experience of interfaith dialogue.

(How did that feel?)

4.)A young christian student comes to you and asks for advice. The student has fallen in love with a muslim student and feels confused about the situation. What is your advice?

(You can pretend that I am this student and advice me directly. Gender differences? Religious differences? Parental/congregational tensions?)

5.)What is the most important insight you have gained in the meeting with another religion?

(About interreligious dialogue? About yourself/the religious other?)

We have now reached the end of this interview.

Is there anything else you would like to say before we finish?

Thank you!